

РОЗВИТОК ДОВГОСТРОКОВОГО КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

THE DEVELOPMENT OF LONG-TERM LENDING OF AGRICULTURAL ENTERPRISES OF UKRAINE

У статті досліджено сучасний стан довгострокового кредитування аграрних підприємств в Україні, проаналізовано основні показники діяльності банківської системи України. В умовах фінансової невизначеності, яка охопила економіку України, спостерігається певне пожвавлення показників кредитного ринку України, зокрема збільшення кількості виданих кредитів. Здійснено спробу розкрити особливості сучасного стану довгострокового кредитування АПК в Україні. Виявлено основні тренди банківського кредитування аграрної галузі. Проаналізовано умови отримання кредитів сільськогосподарськими підприємствами. Виявлено основні причини, що гальмують розвиток довгострокового кредитування аграрних підприємств, а також запропоновано шляхи оптимізації розвитку довгострокового банківського кредитування аграрних підприємств. Сьогодні вдосконалення механізмів банківського кредитування є надзвичайно актуальним. Особливо важливим є перейняття міжнародного досвіду розвинутих країн, які вже мають більш досконалі системи банківського фінансування аграрного сектору.

Ключові слова: довгостроковий кредит, банківська система, позиковий капітал, відсоткова ставка, аграрне підприємство, фінансові послуги.

В статті досліджено сучасний стан довгострокового кредитування аграрних підприємств в Україні, проаналізовано основні показники діяльності банківської системи України.

аграрных предприятий в Украине, проанализированы основные показатели деятельности банковской системы Украины. В условиях финансовой неопределенности, которая охватила экономику Украины, наблюдается определенное увеличение показателей кредитного рынка Украины, в частности увеличение количества выданных кредитов. Предпринята попытка раскрыть особенности современного состояния долгосрочного кредитования АПК в Украине. Выявлены основные тренды банковского кредитования аграрной отрасли. Проанализированы условия получения кредитов сельскохозяйственными предприятиями. Определены основные причины, которые тормозят развитие долгосрочного кредитования аграрных предприятий, а также предложены пути оптимизации развития долгосрочного банковского кредитования аграрных предприятий. Сегодня усовершенствование механизмов банковского кредитования является чрезвычайно актуальным. Особенно важным является перенимание международного опыта развитых стран, которые уже имеют более совершенные системы банковского финансирования аграрного сектора.

Ключевые слова: долгосрочный кредит, банковская система, заемный капитал, процентная ставка, аграрное предприятие, финансовые услуги.

УДК 336.77.067.22:631.11

<https://doi.org/10.32843/infrastruct37-86>

Костюк В.А.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри банківської справи та страхування
Національний університет біоресурсів і природокористування

Усик К.В.

студент
Національний університет біоресурсів і природокористування

The article investigates the current state of long-term lending to agricultural enterprises in Ukraine, analyzes the main indicators of the banking system of Ukraine. In the context of the financial uncertainty that has gripped the Ukrainian economy, there is a certain revival of the credit market in Ukraine. In particular, an increase in the number of loans issued. The agricultural sector is one of those sectors of the economy whose condition and effective development ensures the food security and independence of the state and directly affects the functioning of the entire national economy. An attempt has been made to reveal the features of the current state of long-term lending to agriculture in Ukraine. The main trends in bank lending to the agricultural industry have been identified. The conditions for obtaining loans from agricultural enterprises are analyzed. The main reasons that hinder the development of long-term lending to agricultural enterprises have been identified. The characteristic specific features of agricultural production increasingly require the involvement of bank loans over the long term. However, the situation is that long-term lending is a source of financing for investment activity, and short-term loans are used for production purposes. Today, the improvement of bank lending mechanisms is extremely important. It is especially important to learn from the international experience of developed countries, which already have more sophisticated banking systems for financing of the agricultural sector. The cost of credit is gradually decreasing. The interest rate has changed significantly over the period under review. The development of the domestic banking system and the rapid development of the agrarian sector of the economy, which is a promising way for the development of the national economy. Bankers say that, today, the agricultural sector is a priority for them. Therefore, the share of long-term loans granted to agribusiness enterprises is increasing in Ukraine as well. The risky activity of agrarian enterprises does not attract the attention of many commercial banks, although some of them have already realized that the agricultural industry is profitable.

Key words: long-term lending, banking system, loan capital, interest rate, agrarian enterprise, financial services.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення банківська система України перебуває в стані підйому, що супроводжується девальвацією національної грошової одиниці, поступовим відновленням кредитування вітчизняних суб'єктів господарювання та прийняттям багатьох реформ, які будуть сприяти розвитку як економіки країни загалом, так і банківської системи зокрема.

За останні роки Україна є одним зі світових лідерів з експорту сільськогосподарської продукції, тому для підтримки заданого рівня та його покращення потрібно створити всі необхідні умови.

Ключем до успіху є довгострокове банківське кредитування вітчизняних аграрних підприємств, що за раціонального використання кредитних коштів забезпечить їм необхідний розвиток.

Сьогодні розвиток економіки все більше залежить від системи здійснення процесу кредитування, водночас темпи зростання обсягів банківського кредитування аграрних підприємств збільшуються й починають витісняти інші галузі економіки. Проте доступ до довгострокових банківських кредитних ресурсів залишається низьким через низку об'єктивних та суб'єктивних факто-

рів, які зумовлюють необхідність теоретичного вивчення та практичного вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки проблемі кредитування аграрних підприємств в Україні свої дослідження присвятили М.Я. Дем'яненко, В.М. Алексійчук, П.А. Лайко, П.Т. Саблук, В.О. Паламарчук, М.І. Савлук, Т.Т. Ковальчук та інші вчені. Однак непостійний характер законодавчої бази та нестабільність економічної ситуації зумовлюють необхідність дослідження сучасного стану довгострокового кредитування аграрних підприємств в Україні.

Постановка завдання. Метою статті є пошук шляхів, які б сприяли розвитку довгострокового кредитування агропромислових підприємств в сучасних умовах економічного розвитку як на рівні держави, так і в банках.

Виклад основного матеріалу дослідження. Агропромисловий комплекс належить до тих галузей економіки, стан та ефективний розвиток яких забезпечують продовольчу безпеку й незалежність держави та безпосередньо впливають на функціонування всієї національної економіки. Історично склалося, що Україна має потужний агропромисловий комплекс, який завжди забезпечував близько 90% своїх продовольчих потреб [1]. Сільське господарство України є перспективною галуззю та одним із лідерів з експорту продукції рослинництва й тваринництва на міжнародних ринках. Власники аграрних підприємств потребують додаткових коштів на довгострокову перспективу для забезпечення стабільного розвитку свого бізнесу та впровадження інноваційних технологій.

Сьогодні аграрні товаровиробники працюють в умовах ризику й невизначеності, які тісно пов'язані взаємозалежністю економічного процесу відтворення з природними процесами. Природна сезонність виробництва продукції також має значні організаційно-економічні наслідки, які виявляються в нерівномірному використанні трудових ресурсів й засобів виробництва, надходженні продукції та отриманні доходів протягом року, у значній тривалості виробничого циклу та строку окупності фінансових і матеріальних ресурсів [2, с. 55]. Всі ці фактори зумовлюють зростання потреби аграріїв у залученні додаткових кредитних коштів для ведення активної діяльності на якісному технічному й технологічному рівнях, тому для розвитку сільського господарства ключову роль відіграють кредитні ресурси. Це пов'язане із сезонним розривом між вкладанням коштів та їх поверненням з прибутком і безперервністю процесів відтворення. Велика потреба в оборотних коштах за умови недостатності власних робить кредит потужним джерелом для формування фінансових ресурсів, тому потребує пошуку шляхів для кредитного забезпечення.

Характерні особливості сільськогосподарського виробництва вимагають все більшого залу-

чення банківських кредитів на довгостроковий період. Однак склалася така ситуація, що довгострокове кредитування є джерелом фінансування інвестиційної діяльності, а короткострокові позики використовуються для виробничих потреб.

Сезонність сільськогосподарського виробництва провокує той факт, що банки, які є кредиторами, повинні за короткі проміжки часу, поки йдуть процеси виробництва, акумулювати достатні обсяги кредитних ресурсів. Водночас визначальний інтерес банку полягає в тому, щоби зробити рух позикового капіталу якнайбільш рівномірним, що робить процес кредитування АПК більш складним.

Сьогодні практикується ведення вітчизняного аграрного бізнесу за допомогою залучення кредитних коштів на сезонні потреби підприємства, модернізацію та будівництво нових виробничих потужностей [3, с. 51]. Багато представників аграрного сектору економіки використовують короткострокове кредитування, але відчують нестачу довгострокових кредитів.

Банківська система України зазнала великих трансформаційних змін. Порівнюючи кількість діючих банків за 2013–2019 роки, бачимо, що вона зменшилась більш ніж удвічі (176 на початок 2013 року, 75 – 2019 року).

В активі банківської системи питому частину займають надані кредити. Так, у 2018 році їх частка становила 86% від загального обсягу банківських активів, у 2017 році – 78%, у 2016 році – 78,2%. Отже, з 2016 по 2018 роки спостерігаємо значне зростання питомих частки кредитів у загальній структурі активів вітчизняної банківської системи. Варто зазначити, що разом зі збільшенням активів банків збільшується кількість наданих кредитів. Така ситуація є позитивною й свідчить про розвиток банківської системи загалом та кредитного ринку зокрема.

На український ринок банківського кредитування у 2015–2018 роках суттєво вплинули фактори економічної та політичної нестабільності. На основі ситуації, яка склалась, деякі комерційні банки фактично в повному обсязі припинили видачу кредитів, оскільки мали невпевненість щодо довгострокової платоспроможності майбутніх позичальників. Проте водночас певна кількість вітчизняних банків кредитувала економічних суб'єктів, тому потрібно проаналізувати основні тенденції, які склалися в цій сфері, особливо у сфері кредитування юридичних осіб за тривалістю позики (рис. 1).

Останнім часом в Україні склалася така ситуація, що поняття «середньостроковий кредит» не знаходить підтвердження в економіці нашої країни. Кредити, які беруть фізичні й юридичні особи на строк понад одного року, вважаються довгостроковими.

Рис. 1. Кредити, видані банками суб'єктам господарювання

Джерело: сформовано на основі даних джерела [4]

У структурі наданих комерційними банками кредитів для суб'єктів господарювання переважають довгострокові грошові кошти, оскільки їх частка у загальному обсязі є найбільшою. Основним трендом, який є характерним для всього досліджуваного періоду, є присутність стабільної питомої ваги цих позик. Протягом усього досліджуваного періоду їх вага становила приблизно 53% загальної суми.

На рис. 2 наведено структуру кредитів за видами здійснення економічної діяльності протягом 2018 року.

З рис. 3 видно, що найбільші суми кредитних коштів надані щодо сфери торгівлі та ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (35%). Майже четверта частина від загальної суми наданих кредитів сконцентрована в переробній галузі. У сферах сільського, лісового та рибного господарства та операцій з нерухомістю наявно по 9% від загального обсягу виданих кредитів.

Як бачимо, частка кредитування аграрного сектору має значну питому вагу в кредитному портфелі вітчизняної банківської системи. Станом на кінець 2017 року така частка становила 9,5%, що на 4% більше, ніж у 2015 році. Це означає, що аграрний сектор є пріоритетним сектором економіки, чим пояснюється збільшення кількості наданих кредитних коштів для сільськогосподарських підприємств.

Більшість власників банків зазначає, що сьогодні аграрна галузь є для них однією з пріоритетних, тому в Україні зростає частка довгострокових кредитів, які надані підприємствам агропромислового сектору (рис. 3).

Банківське кредитування аграрних товаровиробників здійснюється переважно за декількома

ключовими напрямками, які є вкрай не вигідними для вітчизняних аграрних підприємств. Існує декілька таких ключових кредитних програм:

- кредитування задля поповнення обігових коштів, спрямоване на фінансування оборотних активів, а саме купівлю добрив і худоби, ремонт техніки та виплату персоналу заробітної плати;
- кредитування на здійснення інвестиційних проєктів, спрямоване на фінансування нових проєктів, які пов'язані з будівництвом основних виробничих фондів (наприклад, елеватори, склади), а також закупівлю устаткування для облаштування цього проєкту;
- лізингові кредити, або кредити, надані задля придбання сільськогосподарських засобів виробництва.

При цьому всі ці кредитні програми є досить вартісними для вітчизняних підприємств.

На рис. 4 представлено зміну процентної ставки за кредитними коштами банківських установ.

Вартість кредитних ресурсів поступово зменшується. За досліджуваний період відсоткова ставка суттєво змінилась. Результатом зменшення вартості позикових коштів послужило зменшення облікової ставки Національного банку України. Відсоткова ставка за кредитами в іноземній валюті з кожним роком зменшувалась. Отже, на кінець 2018 року вона зменшилась на 2,5 відсоткових пункти порівняно з 2015 роком, становлячи 5,7%. На таку динаміку мала вплив зміна валютного курсу національної валюти.

Ситуація, що склалася з вартістю позикових коштів, може позитивно вплинути на обсяги довгострокового кредитування аграрного сектору, оскільки вартість у 17% вже не є такою критичною для аграрних підприємств. Якщо відсоткова ставка

Рис. 2. Кредитний портфель БСУ за видами економічної діяльності (2018 р.)

Джерело: сформовано на основі даних джерела [4]

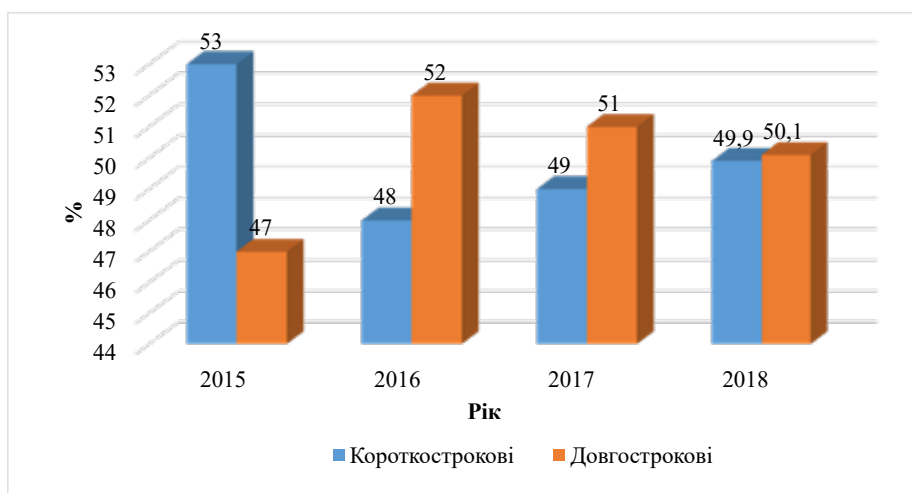

Рис. 3. Структура гривневих кредитів у сільському господарстві за термінами погашення, %

Джерело: сформовано на основі даних джерела [4]

буде продовжувати зменшуватись, аграрії будуть все більше використовувати довгостроковий кредит як джерело поповнення коштів. Наслідком цього є розвиток вітчизняної банківської системи й стрімкий розвиток аграрного сектору економіки, який є перспективним шляхом розвитку національної економіки.

Таким чином, для оптимізації розвитку довгострокового банківського кредитування аграрних підприємств в Україні уряду потрібно створити єдину законодавчу базу, де будуть перераховані правила й способи кредитування. Оскільки довгострокові кредити надаються під заставу майна, необхідним є вдосконалення (доопрацювання) ЗУ

Рис. 4. Зміна відсоткової ставки за кредитами

Джерело: сформовано на основі даних джерела [4]

«Про заставу». На рівні держави слід забезпечити роботу всіх ланок і галузей національної економіки, створити заохочення для банків, які кредитують сільськогосподарські підприємства, збільшити число державних банків та кількість їх капітальних ресурсів, посилити значення державних банків на українському фінансово-кредитному ринку, встановити державне обмеження відсоткових ставок за кредитами для аграріїв та здійснювати контроль за дотриманням цього обмеження.

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи, можемо сказати, що в Україні існує низка проблем, які заважають розвиватися такому напрямку кредитування, як довгострокове. Найгострішими проблемами є вартість такого кредиту та низька активність з боку інвесторів. Низька платоспроможність населення й низький рівень кредитоспроможності аграрних підприємств є основними факторами, які гальмують розвиток довгострокового кредитування. Також не всі потенційні позичальники можуть забезпечити цей кредит заставою, як цього вимагають банки. Недосконалість законодавчої бази, що проявляється у відсутності захисту прав позичальників та недостатності фінансової грамотності населення, також є причиною того, що довгострокове кредитування в країні не розвивається. Крім того, досить ризикова діяльність аграрних підприємств не привертає увагу багатьох комерційних банків, хоча деякі з них уже усвідомили, що аграрна галузь є досить прибутковою.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аналітичний огляд банківської системи України за 2017 рік // НРА «Рюрик». 2017. URL: http://www.rurik.com.ua/documents/research/bank_system_2017.pdf (дата звернення: 13.11.2019).
2. Гайда Ю.І. Довгострокове банківське кредитування як спосіб фінансування економічного росту.

Вісник Донецького університету економіки і права. 2013. № 1. С. 140–145.

3. Гомза В.М. Сучасний стан кредитування аграрних підприємств: проблеми та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2014. Вип. 6. С. 137–141.

4. Довгострокове кредитування аграрних підприємств: стан, проблеми, перспективи розвитку. 2013. URL: http://khntusg.com.ua/fles/sbornik/vestnik_125/13.pdf (дата звернення: 13.11.2019).

5. Задорожнюк Н.О. Проблеми та перспективи розвитку банківського сектора національної економіки України. *Молодий вчений. Серія: Економічні науки.* 2015. № 1. С. 85–88.

6. Макухіна Я.О. Кредитування агропромислового комплексу України. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=66809> (дата звернення: 15.11.2019).

7. Нагаєвич М.В. Банківський нагляд та банківське регулювання: аналіз теоретичних засад. *Економічні науки.* 2012. № 2. С. 55.

8. Неізнана О.В. Адаптація міжнародного досвіду кредитування сільськогосподарських підприємств до умов України. *Фінанси, банки, інвестиції.* 2013. № 6. С. 51.

9. Основні показники діяльності банків: http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/index.htm.ф (дата звернення: 13.11.2019).

10. Ризики при кредитуванні підприємств АПК та інструменти їх мінімізації. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/VUbsNbU/2012_2/12_2_07.pdf (дата звернення: 15.11.19).

REFERENCES:

1. Rurik SAA (2017) Analytichniy ohlyad bankivskoi systemy Ukrainy za 2017 rik [Analytical review of the banking system of Ukraine for 2017]. Available at: http://www.rurik.com.ua/documents/research/bank_system_2017.pdf (accessed 13 November 2019).
2. Gaida Yu. I. (2013) Dovhostrokovye bankivske kredyuvannya yak sposib fininsyvannya ekonomichnoho rosty [Long-term bank lending as a way of financing

economic growth]. Bulletin of the Donetsk University of Economics and Law, no. 1, pp. 140–145.

3. Gomza V. M. (2014) Sychasnyi stan kredytvannya agrarnykh pidpryemstv: problem ta shlyahy yih vyrishennya [The current state of lending of agricultural enterprises: problems and ways to solve them]. Scientific Bulletin of the Kherson State University, vol. 6, pp. 137–141.

4. Dovhostrokovye kredytvannya agrarnykh pidpryemstv: stan, problem, perspektyvy rozvytky [Long-term lending of agricultural enterprises: state, problems, prospects of development]. Available at: http://khntusg.com.ua/fles/sbornik/vestnik_125/13.pdf (accessed 13 November 2019).

5. Zadorozhnyuk N. O. (2015) Problemy ta perspektyvy rozvytky bankivskoho sektory Nationalnoi ekonomiky Ukrainy [Problems and Prospects for Development of the Banking Sector of the National Economy of Ukraine]. Economic Sciences, no. 1, pp. 85–88.

6. Makukhina Ya. O. Kredytevannya agro-promyslovoho sektory Ukrainy [Lending to the agro-industrial com-

plex of Ukraine]. Available at: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=66809> (accessed 15 November 2019).

7. Nagaevich M. V. (2012) Bankivskyi nahlyad ta bankyvske rehylyvannya: analiz teoretychnykh zasad [Banking Supervision and Banking Regulation: An Analysis of Theoretical Foundations]. Economic Sciences, no. 2, pp. 55.

8. Unknown O. V. (2013) Adaptatia mijradodnoho dosvidu kredytvannya silskohospodarskykh pidpryemstv do ymov Ukrainy [Adaptation of the international experience of crediting agricultural enterprises to the conditions of Ukraine]. Finances, Banks, Investments, no. 6.

9. Osnovny pokaznyky diyalnosti bankiv Ukrainy [Key Performance Indicators of Banks of Ukraine]. Available at: http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/index.htm.f (accessed 13 November 2019).

10. Ryzkyky pri kredytvanni pidpryemstv APK ta instrument yih minimizatii [Risks in lending agricultural enterprises and the tools for minimizing them]. Available at: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/VUbsNbU/2012_2/12_2_07.pdf (accessed 15 November 2019).

Kostiuk VictoriaCandidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Banking and Insurance
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine**Usyk Kateryna**Student
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

THE DEVELOPMENT OF LONG-TERM LENDING OF AGRICULTURAL ENTERPRISES OF UKRAINE

In modern conditions, the banking system of Ukraine is in a state of recovery, which is accompanied by the revaluation of the national currency, the gradual resumption of lending to domestic business entities and the adoption of many reforms that will contribute to the development of the economy and the banking system.

The agricultural sector is one of those sectors of the economy whose condition and effective development ensures the food security and independence of the state and directly affects the functioning of the entire national economy.

Bank long-term lending to agricultural enterprises is a complex mechanism. It involves a large number of processes that must be completed in order to obtain funds on a long-term basis. This is reasoning for the loan, and the submission of full financial statements of the enterprise at the beginning of the credit process and throughout the entire crediting period.

Today, agricultural enterprises operate under conditions of risk and uncertainty that are closely linked to the interdependence of the economic process of reproduction with natural processes. The characteristic specific features of agricultural production increasingly require the involvement of bank loans over the long term.

The banking system of Ukraine has undergone major transformational changes: the decrease in the number of existing banks, the increase in their assets, along with the increase in bank assets, the number of loans extended. This situation is positive and indicates the development of the banking system as a whole and especially the credit market.

In the structure of commercial banks loans to economic entities, long-term lending for the largest share in total. The share of lending to the agrarian sector occupies a significant share in the credit portfolio of the domestic banking system. This means that the agricultural sector is a priority sector of the economy. This explains the increase in the amount of credit granted to agricultural enterprises.

Bankers say that, today, the agricultural sector is a priority for them. Therefore, the share of long-term loans granted to agribusiness enterprises is increasing in Ukraine as well.

The cost of credit is gradually decreasing. The interest rate has changed significantly over the period under review. The decrease in the cost of borrowing resulted in a decrease in the NBU discount rate. The present value of the loan is no longer so critical to agrarian enterprises. If the interest rate drops, farmers will increasingly use long-term credit as a source of replenishment financial resources. As a result, the development of the domestic banking system and the rapid development of the agrarian sector of the economy, this is a promising way for the development of the national economy.

There are a number of problems in Ukraine that hinder the development of a long-term lending trend. The most serious problems are the cost of such a loan and low activity on the part of investors. The low solvency of the population and the low level of creditworthiness of agricultural enterprises are the main factors that hinder the development of long-term lending. Also, not all potential borrowers can secure this loan as collateral, as required by banks. The imperfection of the legal framework, manifested in the protection of the rights of borrowers and the financial literacy of the population, is also the reason that long-term lending in the country is not developing. And also the risky activity of agrarian enterprises does not attract the attention of many commercial banks, although some of them have already realized that the agricultural industry is profitable.